

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI

FACULTATEA DE ISTORIE

OPȚIUNI ISTORIOGRAFICE

Serie nouă

Numărul 2 / 2025

EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI

2025

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Laurențiu Rădvan, Mircea-Cristian Ghenghea, Adrian Vițalariu, Felix-Adrian Tencariu (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), Mihail Băț (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău)

COMITETUL DE REDACȚIE

Maria-Cristina Ciobanu (redactor șef), Rebeca Cefalan, Adina Amărieuței, Mălina Libiț, Andrei Archiudean, Bogdan-Ștefan Novac, Vlad Lungu (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Adresa (materiale trimise pentru publicare sau altă corespondență): Facultatea de Istorie, Universitatea “Alexandru Ioan Cuza”, B-dul Carol I, Nr.11, 700506 - Iași, România.

Telefon: +40 758 550 922 (Comitetul de Redacție); +40 (232) 201056 (Secretariatul Facultății de Istorie)

Website: <https://optiuni-istoriografice.ro/>

E-mail: optiuni.istoriografice.is@gmail.com

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate revine exclusiv autorilor.

Tehnoredactor: Florentina Crucerescu

Redactor: dr. Marius-Nicușor Grigore

ISSN 1582 – 2842

CUPRINS / SUMMARY

ARTICOLE

- Focul în preistorie: de la supraviețuire la inovație tehnologică /
Fire in Prehistory: from Survival to Technological Innovation
Adina AMĂRIUȚEI.....7
- Pigmenți și culoare în preistorie: de la primele picturi rupestre la cultura
Cucuteni / Pigments and Color in Prehistory: from the Earliest Cave
Paintings to the Cucuteni Culture
Analisa FOCA 31
- Metode de analiză și evoluția abordărilor în studiul ceramicii arheologice /
Methods of Analysis and the Evolution of Approaches in Archaeological
Pottery Studies
Elena-Camelia PINTILIE.....63
- A Review of Interpretative Approaches Regarding Ashmounds Features
From Noua Cultures / O analiză a abordărilor interpretative privind
așezările de tip cenușar
Vlad VOINICIUC 89
- The Mobility of the Administrative Personnel in the Roman Empire:
A Perspective on the Career of *Publius Aelius Hammonius* / Mobilitatea
personalului administrativ in imperiul roman: o perspectiva asupra carierei
lui *Publius Aelius Hammonius*
Valeria PÎNTEA.....107
- Implicarea femeilor peregrine în viața religioasă a cetății Tomis /
Involvement of *Peregrinae* Women in the Religious Life of Tomis
Daria BABII117
- Considerații privitoare la identificarea satelor lui Oană Ureacli din ținutul
Putnei / Considerations Regarding the Identification of Oană Ureacli's
Villages in the District of Putna
Alecsandru VOICU 125
- Comunitate și societate. O scurtă monografie a comunei Baru din județul
Hunedoara (sec. XIX-XXI) / Community and Society: a Short Monograph
of the Commune of Baru, Hunedoara County (19th–21st Centuries)
Denis-Sorin CĂLUȘER..... 133

Legea învățământului primar din 1924 și aplicarea ei reflectată în unele documente oficiale / The Law on Primary Education From 1924 and its Application Reflected in Some Official Documents

Mihai-Daniel BOTEZATU.....151

Ascensiunea nazismului reflectată în paginile ziarului „Adevărul” (1930-1933) / The Rise of Nazism Reflected in the Pages of the Newspaper „Adevărul” (1930-1933)

Dumitrița ILINCĂI 165

PREZENTĂRI DE CARTE

Mary BEARD, *Laughter in Ancient Rome. On Joking, Tickling, and Cracking Up*, University of California Press, Oakland, 2024, 319 p.

Xenia CHIFEAC..... 183

Valerie HANSEN, *Anul 1000. Exploratori, negustori și începutul globalizării*, trad. Matei Ciurică, București, Corint, 2023, 383 p.

Teodor-Răzvan MOISE 191

Kees BOTERBLOEM, *The Dirty Secret of Early Modern Capitalism. The Global Reach of the Dutch Arms Trade, Warfare and Mercenaries in the Seventeenth Century*, Routledge, New York, 2020, 244 p.

Andrei-Robert VASILACHE 197

Constanța VINTILĂ, Giulia CALVI, Mária PAKUCS-WILLCOCKS, Nicoleta ROMAN, Michał Wasiucionek, *Lux, modă și alte bagatele politicești în Europa de Sud-Est, în secolele XVI-XIX*, Humanitas, București, 2021, 431 p.

Andrei BORDEIANU..... 206

Martyn RADY, *Habsburgii. Ambiția de a stăpâni lumea*, traducere din limba engleză de Lia Decei, prefață de Matei Cazacu, Corint Istorie, București, 2023, 592 p.

Cristiana MURARIU 215

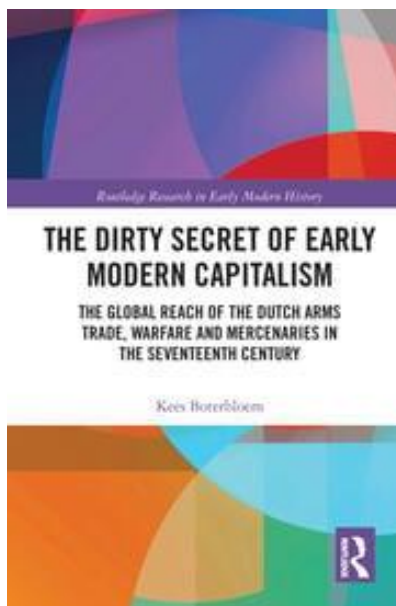
ARTICOLE

PREZENTĂRI DE CARTE

Kees BOTERBLOEM, *The Dirty Secret of Early Modern Capitalism. The Global Reach of the Dutch Arms Trade, Warfare and Mercenaries in the Seventeenth Century*, Routledge, New York, 2020, 244 p.

Andrei-Robert VASILACHE*

S-au scris multe lucrări care au drept subiect diferitele conflicte ale umanității, analizând motivațiile din spatele acestora și modul în care acestea au fost purtate. Totuși, nu s-a pus accentul în cadrul istoriografiei, oricare ar fi aceasta, decât recent, asupra relației dintre producerea și comercializarea de armament și menținerea pe o perioadă cât mai lungă a războaielor din diferite părți ale lumii. Cel mai des și înțelegem și de ce, istoricii s-au concentrat asupra industriei de armament recente, lăsând unele goluri în ceea ce privește perioadele mai îndepărtate. În cazul

lucrării de față, al cărui titlu este *The Dirty Secret of Early Modern Capitalism. The Global Reach of the Dutch Arms Trade, Warfare and Mercenaries in the Seventeenth Century* [Secretul murdar al capitalismului modern timpuriu. Întinderea globală a comerțului olandez cu arme, războaie și mercenari în secolul al XVII-lea], autorul acesteia, anume Kees Boterbloem, încearcă să prezinte legătura dintre industria de armament din Țările de Jos și diferitele

* Masterand, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași;
email: vslechandreio3@gmail.com

mijloace prin care această ramură a economiei a facilitat perpetuarea conflictelor în diferite spații ale lumii premoderne.

Autorul acestei lucrări și-a început studiile academice în cadrul Universității din Amsterdam, obținând acolo diploma de licență în istorie în anul 1982, urmată de o diplomă de master în 1985. Studiile doctorale au fost încheiate în 1994, în cadrul Universității McGill din Montreal, Quebec, Canada. În prezent, Kees Boterbloem ocupă poziția de profesor universitar în cadrul Departamentului de Istorie al University of South Florida, în orașul Tampa. Drept domenii de interes, autorul a abordat și încă abordează, subiecte ce țin de Imperiului Colonial Olandez, de istoria Imperiului Rus și a Uniunii Sovietice. De asemenea, din punct de vedere tematic, autorul se concentrează pe istoria capitalismului, a comunismului, a imperialismului și, respectiv, pe emergența modernității în Europa. Un ultim lucru care ar mai trebui menționat în legătură cu activitatea autorului, ar fi acela că, între anii 2008-2018 a îndeplinit funcția de redactor al revistei „The Historian”, publicată sub auspiciile Societății „Phi Alpha Theta”, o societate de onoare pentru studenții și profesorii de istorie din Statele Unite, fondată în 1921 la University of Arkansas și care are ca scop promovarea excelenței academice în domeniul istoriei.

Astfel, despre această lucrare se poate afirma că se încadrează în zona de interes a autorului, prezentând elemente specifice cercetării sale în acest domeniu precum, istoria capitalismului, a Imperiului Colonial Olandez și a genezei modernității. Din punct de vedere al structurii, cartea este împărțită în opt capitole concise, care sunt împărțite la rândul lor în subcapitole. De notat aici ar mai fi faptul că, majoritatea capitolelor sunt divizate în părți, pentru a facilita înțelegerea mai ușoară a textului.

Provinciile Unite (purtând denumirea oficială de Republica celor Șapte Provinciile Unite ale Țărilor de Jos) s-au aflat în centrul inovațiilor militare dintre anii 1566 și 1713, într-o perioadă în care războiul era aproape nesfârșit, atât în Europa, cât și în noile teritorii coloniale. În perioada respectivă, oamenii care trăiau în spațiile controlate de către Republică aveau cunoștințe vaste în ceea ce privește purtarea

războaielor, reușind să își asigure atât prăzi foarte mari, din conflictele din care ieșeau învingători, cât și o creștere economică la nivel general.

Autorul impune o abordare morală în ceea ce privește acumularea de averi din timpul acestor perioade de conflict, pusă oarecum în antiteză cu istoriografia disponibilă pe marginea subiectului. Kees Boterbloem arată cum capitalismul din Provinciile Unite se baza pe factorul „violenței fără discernământ” care reunea mai multe elemente: fabricarea de arme și vânzarea acestora, uneori chiar și către alți clienți decât cei din provincii, promovarea și răspândirea mercenariatului, a comerțului cu sclavi și a altor elemente care alimentau flacăra războiului. Astfel, capitalismul din Provinciile Unite s-a dezvoltat, în mare parte, potrivit opiniei autorului, datorită „exportului de violență”, care nu discrimina nici oamenii și nici tipul de resurse care puneau în mișcare acest mecanism imens.

Analizând situația coloniilor, se poate identifica în mod clar fenomenul exportului de violență, de care amintește constant autorul. Pe lângă conflictele desfășurate între diversele puteri europene – precum cele dintre Provinciile Unite, Portugalia și Anglia în coloniile americane sau cele dintre Spania și Portugalia în Asia – violența a fost asimilată și de populațiile indigene, așa cum s-a întâmplat în Brazilia sau în Indonezia. În unele cazuri, aceste grupuri au fost chiar încurajate de actorii europeni interesați de regiuni și implicați în confruntări, deși au existat și situații în care negocierile diplomatice au permis menținerea unor prezențe coloniale, așa cum s-a observat în Japonia.

Fără a renunța complet la abordarea sa cu accente moraliste, autorul se concentrează asupra unor aspecte insuficient analizate în istoriografie, direcționându-și cercetarea către analiza producției și comerțului cu arme la scară mondială. Un exemplu semnificativ în acest sens este reprezentat de activitatea economică și militară a Provinciilor Unite, care nu se limitau la fabricarea armamentului pentru propriile forțe militare, ce dezvoltaseră un comerț extins cu arme, furnizând echipamente și resurse specifice altor regiuni. Unele dintre acestea ajungeau să depindă aproape în totalitate de proviziile și expertiza olandeză pentru menținerea capacității lor de apărare și antrenament militar. Aceasta a dus, pe lângă dezvoltarea unei industrii performante

de armament și la apariția unor comercianți sau oameni de afaceri, la afirmarea pe plan mondial a calității produselor din această zonă a Europei și a unei industrii care părea că se perfecționează constant, astfel putându-se achiziționa echipamente care nu puteau fi procurate din altă parte.

La această idee, Boterbloem oferă mai multe exemple cu privire la oameni care s-au stabilit în alte zone ale Europei și au devenit aproape unici furnizori sau fabricanți de armament din locurile respective. Un exemplu ar fi cazul lui Louys de Geer, un om de afaceri care s-a stabilit în Suedia (1615) și a pus bazele unei industrii de fabricare a tunurilor și a altor arme de foc. Folosindu-se de resursele abundente de fier din Peninsula Scandinavă, acesta ajunge să realizeze arme atât pentru armata Suediei, cât și pentru cele ale Provinciilor Unite și chiar pentru cele ale Rusiei. Afacerile sau, mai bine zis, producția și comercializarea de armament erau de cele mai multe ori organizate în jurul unor familii, acestea colaborând uneori și cu conducerea „de acasă” sau din teritoriile în care activau. Interesant este că aceste familii ajungeau să ducă „războaie” între ele prin susținerea unor tabere diferite, în cadrul unor conflicte fierbinți, precum au fost cazurile familiilor de Geer și Marselis (dacă cei dintâi au oferit sprijin material Suediei, cei din urmă au susținut forțele dano-norvegiene, pe parcursul războaielor dintre puterile din nordul Europei, începute odată cu jumătatea secolului al XVII-lea).

În urma analizei exemplurilor și prin argumentele expuse până în acest punct, reiese că elementul central și de interes al acestei lucrări constă în examinarea detaliată a activităților desfășurate de producătorii și comercianții de arme originari din Provinciile Unite. Autorul evidențiază rolul acestor actori economici în cadrul economiei locale și urmărește impactul lor asupra pieței globale a armamentului din epoca respectivă, o atenție deosebită fiind acordată rețelelor comerciale transnaționale, respectiv mecanismelor prin care familii de manufacturieri și negustori și-au extins influența în diverse state sau entități politice, care depindeau de aceste resurse pentru consolidarea și menținerea capacităților militare.

De aceea, o parte importantă a lucrării este alocată acestor detalii enumerate mai sus în relație cu dezvoltarea meșteșugului armelor în Rusia secolului al XVII-lea, un subiect în care autorul este activ implicat prin scrierile sale. Bibliografia folosită pentru a reconstrui aceste cazuri, nu doar pe cele din spațiul istoriografic rus, este foarte valoroasă, reușind, printre altele, să expună informații chiar din jurnalele păstrate de diferiți membrii ai familiilor incluse în lucrarea de față, alături de documente de arhivă, cercetate în special în colecțiile din Amsterdam.

Comerțul cu arme nu avea doar rolul de a asigura apărarea unui teritoriu sau de a facilita expansiunile militare în Europa, ci și de a extinde conflictele în alte părți ale lumii, unde atât mediul geografic, cât și populațiile locale erau percepute ca fiind „diferite” de către europeni. De pildă, se poate argumenta că dezvoltarea continuă a industriei de armament a contribuit semnificativ la o stabilizare a comerțului internațional al perioadei avute în vedere. Această evoluție a fost favorizată, nu doar de creșterea cererii și ofertei de echipamente militare, marcată și de progresul tehnic, dar a condus și la o dezvoltare în domeniul strategiilor de apărare, care a permis protejarea și menținerea controlului asupra teritoriilor cucerite, influențând astfel structurile economice și politice ale vremii.

„Expansiunea violenței”, care a coincis cu revoluția din domeniul militar în secolul al XVII-lea, a dus și la angajarea unei bune părți a populației din Provinciile Unite în cadrul serviciului militar. Cei mai mulți își asigurau traiul prin participarea activă în cadrul diferitelor miliții, acoperind toate păturile societății, de la ofițeri și până la simplul soldat, fiecare îndeplinind o serie de activități specifice războiului. Toate păturile societății beneficiau, mai mult sau mai puțin, de pe urma războiului, datorită avantajelor economice pe care le aducea, dublate de riscurile evidente, mulți oameni dezvoltând un spirit capitalist, căutând oportunități pentru a-și consolida averea personală. Asta ne duce cu gândul și la înflorirea mercenariatului din această perioadă. Mulți soldați sau marinari proveniți din Provinciile Unite fiind prezenți, de exemplu, pe nave britanice sau în alte armate europene, oferindu-și energia și abilitățile în schimbul unor sume de

bani sau al prăzilor de război. Avantajul recrutărilor din Provinciile Unite era dat de faptul că ofițerii, soldații, marinarii sau mercenarii erau deja antrenați și echipați cu armament local, care nu era deloc de slabă calitate. Dimpotrivă!

Toată această deschidere față de violență și angajamentul oamenilor din Provinciile Unite în diferite ocupații care întretineau războiul a dus la o corelație imediată dintre acest spațiu și conflictele din lume: „violența reprezenta cea mai de seamă expresie în ceea ce însemna a fi olandez, atât dintr-un punct de vedere religios, cât și cultural” (idee preluată de la Wim Klooster – p. 123).

Urmărind firul roșu al acestei lucrări, devine tot mai evidentă interconectarea dintre judecata morală și dezvoltarea capitalismului timpuriu, oferind o perspectivă valoroasă asupra dinamicii economice și sociale ale epocii. Totuși, această abordare ridică și anumite dificultăți în analiza profundă a mecanismelor care au stat la baza motivațiilor celor supuși analizei. Aplicarea unei grile de interpretare moralizatoare este însoțită de riscul de a diminua sau de a distorsiona înțelegerea complexității factorilor economici, politici și culturali care au influențat deciziile și acțiunile oamenilor din perioada respectivă.

Se nasc și unele întrebări, în urma lecturii acestui volum: într-o perioadă marcată de războaie, se poate vorbi de ipocrizie când aducem în discuție producerea de armament și comercializarea acestuia într-o asemenea perioadă?; se poate vorbi de ipocrizie când oamenii din secolul al XVII-lea se angajau fie ca mercenari, fie ca soldați sau produceau arme și pentru „clienți” din alte locuri?; se poate folosi termenul de ipocrizie pentru oamenii care, deși erau credincioși și își ghidau viața după învățăturile creștine, mențineau războiul și îl duceau și în alte părți ale planetei?

Așadar, în contextul unei perioade în care alternanța dintre război și pace era percepută ca o constantă a relațiilor internaționale, întrebarea dacă este ipocrit să discutăm despre producția și comercializarea armamentului capătă o complexitate semnificativă. Este important să observăm că, în secolul al XVII-lea, multe persoane se implicau activ în război, fie ca mercenari, fie ca soldați, fie ca fabricanți sau distribuitori de armament pentru diverse regiuni, adesea cu

scopuri economice și politice. Deși acest comportament poate părea contradictoriu față de valorile creștine, pe care cei mai mulți le îmbrățișau (sub diverse denominațiuni confesionale), trebuie să înțelegem că la nivelul normelor ideologice și sociale ale vremii, războiul nu era perceput într-un tot ca un rău moral absolut, ci mai degrabă ca o componentă inevitabilă a ordinii sociale și politice.

Conflictele armate erau frecvente și erau asociate cu ambițiile teritoriale, cu apărarea unui spațiu, sau chiar cu disputele religioase (așa cum a fost Războiul de 80 de ani și cel de 30 de ani). Războiul era privit și ca un instrument legitim de menținere a puterii și de extindere a teritoriilor, iar cei implicați, de la principi la mercenari erau percepuți ca împlinind o datorie față de stat. Astfel, acuzațiile de ipocrizie pot fi considerate ca făcând parte dintr-o abordare anistorică. Războiul nu a fost și nici nu va fi un lucru bun pentru oameni. Este însă esențial să abordăm trecutul cu o înțelegere critică, conștienți fiind că, deși războiul este și rămâne o tragedie pentru umanitate, reconstrucția acestuia din perspectiva prezentului nu trebuie să ne îndepărteze de la o înțelegere contextualizată și nuanțată a trecutului istoric.

Boterbloem pune la dispoziția cititorului câteva exemple în care violența și mai ales excesul de violență, văzute așa chiar și pentru vremea respectivă, a servit drept catalizator pentru obținerea de venituri. Cele mai clare imagini sunt vizibile în coloniile Provinciilor Unite, aflate sub jurisdicția a două mari companii: Compania Olandeză a Indiilor de Est și Compania Olandeză a Indiilor de Vest. Chiar dacă în Asia violența era folosită mult mai des pentru a obține anumite resurse sau pentru a se întări autoritatea în zonele de interes din această parte a lumii cunoscute, nu se poate aplica o vedere unitară asupra tuturor spațiilor conduse de Provinciile Unite; o astfel de realitate este observabilă, de exemplu, în Americi și, mai ales, în Europa.

După felul în care este scrisă această lucrare, autorul ei consideră că tot ceea ce este legat de violență și mai ales de violența armată a fost „murdar”, aproape „inuman” și consideră că nu am reușit să ne debarasăm în totalitate de acest bagaj al trecutului, chiar într-o perioadă în care dezarmarea sau dorința de pace sunt mai vehiculate în spațiul